

Politinės partijos: pinigai, galia ir antikorupcinės priemonės

Įvadas

Europoje politinės partijos išskiriamos kaip turinčios žemiausią skaidrumo lygį tarp visų valstybinio sektoriaus sričių - daugumoje šalių jos šiuo požiūriu vertinamos prasčiau nei teismų, teisėkūros ar vykdomosios valdžios institucijos. Remiantis tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2011“ duomenimis, Lietuvoje politinės partijos, gyventojų ir valstybės tarnautojų nuomone, taip pat patenka tarp trijų labiausiai korumpuotų institucijų kartu su Seimu ir teismais¹. Pasitikėjimas politinėmis partijomis visuomenėje taip pat labai žemas - jomis pasitiki vos 6,4% Lietuvos gyventojų.²

Skaidrumo stoka politinių partijų veikloje ne tik sukuria prielaidas neteisėtam įtakos darymui, etikos pažeidimams, korupcijai, bet ir prisideda prie bendro nepasitikėjimo valdžia. Dėl šių priežasčių itin svarbu, kad tiek teisės aktai, tiek partijų veikla sudarytų prielaidas maksimaliam politinių partijų atsparumui korupcijai.

Bendriausia prasme korupcija suprantama kaip piktnaudžiavimas patikėta galia siekiant naudos.³ Visuotinai pripažįstama, kad nežinant, kuriose srityse korupcija turi didžiausią tikimybę atsirasti, sunku parinkti metodus ir priemones su ja veiksmingai bei efektyviai kovoti.⁴ 2010 m. pradėtas rengti „Lietuvos atsparumo korupcijai tyrimas“ - tai regioninio projekto „Įrodymais pagrįstas veikimas prieš korupciją: Nacionalinės atsparumo korupcijai studijos“ dalis (angl. National integrity system, toliau – NIS), kuriuo siekta nustatyti, kiek atskiros sritys Lietuvoje atsparios korupcijai ir kaip jose siekti dar didesnio skaidrumo. Tyrimo metodologija buvo sukurta, siekiant pažvelgti į korupcijos problemą tiriant pagrindines valstybės institucijas bei valstybės gyvenimo sritis ir siekiant identifikuoti jų silpnąsias vietas bei sustiprinimo būdus. NIS tyrimas apėmė trylika aktualiausių valstybės gyvenimo sričių, tarp jų ir politines partijas.

¹Tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ 2011, prieiga internete:

http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcijos_zemelapis.pdf

[žiūrėta 2012-12-15]

²Apklausa „Pasitikėjimas Lietuvos institucijomis“, „Vilmorus“ (2012 m. gruodis). Prieiga internete: <<http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>> [žiūrėta 2012-12-20]

³ "Transparency International". *Transparency International Plain Language Guide*. P. 14, 2009,

prieiga internete: <http://www.transparency.org/whatwedo/pub/the_anti_corruption_plain_language_guide>, [žiūrėta 2012-12-15]

⁴ Fletcher C, Herrmann D, *Corruption: an international interdisciplinary and multi- sectoral reader*, 2012, p.16;

I. Politinių partijų steigimasis ir finansavimas: skaidrumo iššūkiai

Sklandžiam politinių partijų veikimui šalyje svarbios valstybės sukuriamos sąlygos partijų įsisteigimui bei konkurencijai. Tarptautinėje praktikoje pripažįstama, kad to siekiant, teisinė sistema turėtų pasižymėti objektyvumu, aiškumu, skaidrumu, o teisės aktai turi būti viešai ir lengvai prieinami.⁵

Šiuos klausimus reguliuojanti teisinė bazė Lietuvoje iš esmės yra palanki ir pakankama. Partijoms nėra nustatytų nepagrįstų steigimosi ribojimų, o Teisingumo ministerijos sprendimai dėl atsisakymo registruoti politinę partiją, gali būti skundžiami teismui (pavyzdžiui, šia teise yra pasinaudojusi Žemaičių partija 2008 m.) Išteklių skirstymui nacionaliniai įstatymai taip pat nenumato nepagrįstų finansinių privilegijų vienoms ar kitoms partijoms, nors pripažįstama ir tai, kad dabartiniai biudžeto paskirstymo principai formuoja palankesnę aplinką stiprėti populiariausioms politinėms partijoms, o naujų partijų steigimasis gana komplikuoatas dėl įvairių teisinių reikalavimų. Tai, beje, tapo ypač aktualu uždraudus fizinių ir juridinių asmenų aukas politinėms partijoms ir juridinių asmenų aukas politinėms kampanijoms.⁶

Fiziniams asmenims leidus aukoti tik savarankiškiems politinių kampanijų dalyviams ir uždraudus juridinių asmenų aukas, buvo tikimasi taip sumažinti verslo įtaką⁷. Panašiu keliu, siekiant pažaboti politinę korupciją ir partijų priklausomumą nuo privačios paramos, apribota juridinių asmenų teisė teikti paramą politinėms partijoms Lenkijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje ir Belgijoje. Nors tarptautinėje praktikoje pripažįstama, kad tai iš esmės didina politinių partijų finansavimo sistemos atsparumą korupcijai, kol kas nėra praktikos, kuri aiškiai įrodytų, jog tokie draudimai savaime mažina korupciją.⁸ Todėl ir Lietuvoje svarbu neapsiriboti vien šiuo draudimu ir toliau tobulinti pačią sistemą.

Kaip pažymėta ir GRECO Lietuvos rekomendacijų įgyvendinimo ataskaitoje „Inkriminavimas“ (ETS 173 ir 191, GPC 2) „Politinių partijų finansavimas“, labai svarbu, kad politinės partijos nesinaudotų vadinamuoju „netiesioginiu finansavimu“ per su jomis tiesiogiai arba netiesiogiai susijusius trečiuosius asmenis⁹. Tokios situacijos susiklosto, kai, tarkime, pro-politinis subjektas, registruotas kaip ne pelno siekiantis juridinis asmuo, užsiima veiklomis, kurios iš esmės faktiškai reiškia, pavyzdžiui, rinkiminę agitaciją ir taip atneša naudą politinei partijai ar politikui. Tai, kokio masto gali būti šie mechanizmai, puikiai iliustruoja Latvijos pavyzdys. 2006 m. Latvijos Liaudies partija, naudodamasi organizacija „Visuomenė už žodžio laisvę“, *Saimos* rinkimų kampanijos metu teisės aktuose nustatytą maksimalių išlaidų rinkimų kampanijai limitą viršijo kiek daugiau nei 0,5 mln. latų – už tokią sumą minėta organizacija partijos interesais paskleidė politinės reklamos.¹⁰ Lietuvoje, pavyzdžiui, dauguma partijų turi įsteigtas jaunimo pro-politines

⁵ Van Biezen, I. *Financing political parties and election campaigns-guidelines*. Council of Europe, 2003.

⁶ LR Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas, 10 str. Aktuali redakcija: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429445; [žiūrėta 2012-12-15]

⁷ Lietuvoje yra buvę atvejų, kai tokių galimų sąsajų buvo – pavyzdžiui, 2008 m. Seimo rinkimuose Tautos prisikėlimo partiją 39 000 Lt parėmusios UAB „Merko statyba“ tuometinis vadovas G. Kazlauskas po rinkimų buvo paskirtas aplinkos ministru. Žr. 2008 m. Tautos prisikėlimo partijos metinę finansinės veiklos deklaraciją. Prieiga internete - <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/pppkfk/politines-partijos/2008-veikla.html> [žiūrėta 2012-12-15]

⁸ *The Impact of Banning Legal Entities' Donations to Political Parties*, „Transparency International“ Sekretoriato ekspertų atsakymas pagal „HelpDesk“ užklausą, 2011

⁹ GRECO Lietuvos rekomendacijų įgyvendinimo ataskaita „Inkriminavimas“ (ETS 173 ir 191, GPC 2) „Politinių partijų finansavimas“, prieiga internete: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3\(2011\)7_Lithuania_LT.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3(2011)7_Lithuania_LT.pdf) [žiūrėta 2012-12-15]

¹⁰ 2011 m. sausio 19 d. Seime vykusioje Vyriausiosios rinkimų komisijos rengtoje konferencijoje „Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės aktualijos“ skaitytas dr. Elenos Masnevaitės pranešimas, prieiga internete: http://www.vrk.lt/dynamic/files/1842/e_masnevaite.pdf [žiūrėta 2012-12-15]

organizacijas, tad kyla klausimas, ar jų veiklos, tarkime, prieš rinkimus, nenaudojamos politinių partijų agitacijai.

Kita svarbi sritis - klausimas, ar Lietuvoje tinkamai reglamentuotas įvairių formų paramos teikimas ir ar pakankamai kontroliuojamas nepiniginių aukų teikimas. Pagal Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir kontrolės įstatymą nėra reglamentuotas paslaugos, kaip aukos politinei partijai dalykas. Tai reiškia, kad, nepaisant to, jog paslaugų vertę būtų galima nustatyti pagal įstatymo analogiją pritaikius rinkos kainos kriterijų, dėl teisinio neapibrėžtumo galima piktnaudžiauti siekiant sumažinti tikrąją aukos vertę ir taip apeiti jos dydžiui nustatytus ribojimus¹¹. Panaši problema praktikoje egzistuoja ir su kitomis nepiniginėmis aukomis¹², o remiantis metinėmis politinių partijų finansinės veiklos ataskaitomis, politinės partijos tokių aukų arba nedeklaruoja visai, arba deklaruoja reta partija.

Lygiai taip pat svarbu užtikrinti ir efektyvius priežiūros ir atsakomybės mechanizmus. Lietuvoje dažnai keliamas klausimas, kiek politinių partijų veiklą prižiūrinčios institucijos yra pajėgios užtikrinti, kad politinės partijos veiktų skaidriai ir atskaitingai. Nors kontrolės mechanizmo reglamentavimas yra gana išsamus, tačiau praktikoje kontrolė vis dar neapėria visų finansavimo atvejų (tarkime, aukščiau minėto pavyzdžio apie trečiųjų šalių finansavimą), o dar svarbesnis klausimas susijęs su kontroliuojančių institucijų finansinio aprūpinimo ir personalo kvalifikacijos aspektais. Pavyzdžiui, teigiama, jog politinės reklamos sklaidos stebėseną daug efektyviau už VRK atlieka profesionalai, tačiau jų paslaugos dažnai yra per brangios.¹³ Be to, kaip buvo pažymėta ir minėtoje GRECO ataskaitoje, reikėtų peržiūrėti sankcijų, taikomų Politinių partijų ir kampanijų finansavimo ir kontrolės įstatymo pažeidimų atvejais, sistemą, aiškiai apibrėžti, kurias iš jų ir laikantis kokios procedūros užtraukia tam tikri pažeidimai, užtikrinti, kad iš tiesų būtų numatytos sankcijos už įvairius galimus pažeidimus, o baudos būtų pakankamos atgrasyti nuo pažeidimų ateityje.¹⁴ Šiuo metu nėra iki galo aišku, kam ir kaip turėtų būti taikoma atsakomybė už kai kuriuos pažeidimus arba kaip reikėtų bausti, tarkime, asmenį ar subjektą, kuris pasinaudodamas „trečiojo asmens“ statusu, netiesiogiai finansavo politinių partijų veiklą.

II. Politinių partijų veiklos skaidrumas ir atskaitingumas: teorija ir praktika

Pagal galiojantį reglamentavimą politinės partijos kasmet privalo pateikti VRK finansinių ataskaitų (balanso, veiklos rezultatų ir paaiškinimo) rinkinį ir valstybės biudžeto asignavimų panaudojimo ataskaitą – nors už finansinių ataskaitų nepateikimą atsakomybė numatyta tik mažinant valstybės išmokas, griežtesnis sankcionavimas nenumatytas.¹⁵ Detali finansinė politinės kampanijos pajamų ir išlaidų bei prisiimtų įsipareigojimų ataskaita kartu su aukų sumomis ir aukotojų sąrašais turi būti pateikta VRK per 25 ar 85 d. nuo rinkimų rezultatų paskelbimo (atsižvelgiant į tai, ar atliekamas dideles sumas aukų surinkusiesiems privalomas auditas). Gana griežtos finansinės atskaitomybės reikalaujančios nuostatos leidžia teigti, kad šiuo metu galiojanti

¹¹ *Ibid.*

¹² Pečkys, V. *Politinių partijų finansavimas: aktualijos ir problemos*. Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio Universitetas. 2011, 3(2), p. 443–458: P. 452

¹³ 2011 m. sausio 19 d. Seime vykusioje Vyriausiosios rinkimų komisijos rengtoje konferencijoje „Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės aktualijos“ skaitytas dr. Elenos Masnevaitės pranešimas, prieiga internete: http://www.vrk.lt/dynamic/files/1842/e_masnevaite.pdf [žiūrėta 2012-12-15]

¹⁴ 2011 m. sausio 19 d. Seime vykusioje Vyriausiosios rinkimų komisijos rengtoje konferencijoje „Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės aktualijos“ skaitytas dr. Elenos Masnevaitės pranešimas, prieiga internete: http://www.vrk.lt/dynamic/files/1842/e_masnevaite.pdf [žiūrėta 2012-12-15]

¹⁵ “Transparency Internatioal” Lietuvos skyrius. „Lietuvos atsparumo korupcijai studija“. Vilnius. „Eugrimas“, 2011

tvarka gana išsamiai apibrėžia politinių partijų ir kampanijų skaidrumo reikalavimus, tačiau egzistuoja ir keletas trūkumų.

Visgi praktikoje susiduriama su šios informacijos viešumo ir prieinamumo iššūkiais. Nors politinių partijų ir kampanijų dokumentai prieinami viešai, jie pateikiami piliečiams dažnai sunkiai suvokiamomis formomis, trūksta pateiktų duomenų analizių. Be to, reikia pažymėti dar du aspektus, praktikoje sudarančius kliūčių skaidrumui. Visų pirma teikiant veiklos rezultatų ataskaitas, sąnaudos pateikiamos sugrupuotos labai stambiomis kategorijomis – kitokia tvarka taikoma tik toms sąnaudoms, kurios padaromos iš valstybės biudžeto asignavimų. Tokia tvarka gali sudaryti prielaidas piktnaudžiavimui, kai partijos veikla būtų finansuojama netiesiogiai pritaikius neproporcingas nuolaidas ar pan. Be to, politinių kampanijų finansinės ataskaitos skelbiamos gerokai po rinkimų ir tai dažnai lemia sąlyginai nuslūgusį susidomėjimą tokiais duomenimis apskritai. Lieka neaišku, ar reikalavimas skelbti šias ataskaitas kur kas anksčiau iš tiesų, kaip kartais teigiama, sudarytų perdėtą administracinę naštą.

Kita problema, su kuria susiduriama praktikoje, – tai, jog Lietuvoje nėra reglamentuota, kokie galimi politinių partijų narių mokesčiai. Nesant jokių ribų, sukuriamos prielaidos, kad partija savifinansavimui nusistatys nepagrįstai didelius nario mokesčius. Tokio reglamentavimo nebuvimas savaime dar nebūtinai reikštų problemą (pasaulinė praktika rodo, kad tik Nyderlanduose nario mokesčiai sudaro didžiąją dalį politinių partijų biudžetų pajamų¹⁶), tačiau svarbu pastebėti, kad Lietuvoje beveik nei viena partija viešai informacijos apie tai, kokie tiksliai yra jos nario mokesčiai neskelbia. Kartu su ribų nario mokesčiams nebuvimu, tokia praktika jau sukuria prielaidas ir neskaidriam finansavimui. Panašiai yra ir su specialiaisiais politinių partijų narių mokesčiais – Lietuvoje tam nėra numatyta jokių draudimų ar apribojimų¹⁷, tad viešumo stoka ir čia sukuria prielaidas piktnaudžiavimui.

III. Politinių partijų veikla: antikorupeciniai įsipareigojimai

Kaip pažymėta “Lietuvos atsparumo korupcijai tyrime“, politinių partijų antikorupecinių įsipareigojimų vykdymas, įtvirtintas jų programose, suaktyvėja tik rinkimų laikotarpiu, o skaidrumo tikslai kasdienėje veikloje nėra aiški partijų vertybė.

Prieš 2012 m. vykusius Seimo rinkimus, „Transparency International“ Lietuvos skyrius dvylikai rinkimuose dalyvausiančių politinių partijų (atrinktų remiantis sociologinėse apklausose išryškėjusiu visuomenės palaikymu ir matomumu viešojoje erdvėje) pateikė klausimyną apie jų su antikorupecija susijusius planus. Atsakymus pateikė 10 politinių partijų. Remiantis pateiktais atsakymais, galima daryti išvadą, kad nemažai jų savo siūlymuose atkartoja jau dabar galiojančios Nacionalinės kovos su korupcija programos priemones ir nesuteikia tinkamo dėmesio saugiam piliečių įsitraukimui į kovą su korupcija, korupcijai sveikatos apsaugoje ar privačiame sektoriuje. Dažnai atsakymuose nurodyti abstraktūs pažadai, be to, savo kovos su korupcija planuose partijos siūlo mažai naujovių ir dažnai negalėtų užtikrinti siūlomų sprendimų rezultatų. Apibendrintai – tiesiog pasigendama nuoseklios antikorupecinės politikos¹⁸.

¹⁶Masnevaitė, E. *Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje*. Daktaro disertacija. P. 42. Vilnius, 2010.

¹⁷*Ibid.*

¹⁸Visa tyrimo medžiaga prieinama internete:

<[http://www.transparency.lt/new/images/tils_klausimynas_politiniems_partijoms+atsakymai\(1\).pdf](http://www.transparency.lt/new/images/tils_klausimynas_politiniems_partijoms+atsakymai(1).pdf)>

Rekomendacijos

- Reikia siekti, kad būtų aiškiai reglamentuotos nevyriausybinės organizacijos, taip siekiant jas atskirti nuo pro-politinių organizacijų ir sumažinti riziką, kad per tokias organizacijas bus netiesiogiai finansuojamos politinės partijos ir kampanijos;
- Reikia numatyti privalomą kiekvienos partijos savifinansavimo šaltinių skelbimą, skelbiant nario mokesčio, kitų specialių politinių partijų narių mokesčių, dydį aiškiai ir viešai;
- Reikia siekti, kad politinių partijų finansinės ataskaitos būtų skelbiamos lengvai prieinamais ir suprantamais būdais, pateikiant galimybę peržvelgti tendencijas ir nesudėtingai rasti ieškomą informaciją;
- Rekomenduojama atlikti analizę dėl galimybės skelbti detalesnes politinių partijų ir kampanijų sąnaudų išsklaidines ir svarstyti su tuo susijusių teisės aktų pakeitimus;
- Skatinti politines partijas savanoriškai skelbti detalias savo finansines ataskaitas savo tinklalapiuose;
- Rekomenduojama numatyti principus ir aiškius kriterijus, kuriais vadovaujantis būtų apskaitomos nepiniginės aukos;
- Būtina užtikrinti, kad politinių partijų veiklą prižiūrinčios institucijos būtų tinkamai aprūpintos materialiais ištekliais, o jų funkcijos būtų aiškiai apibrėžtos;
- Peržiūrėti sankcijų, taikomų Politinių partijų ir kampanijų finansavimo ir kontrolės įstatymo pažeidimų atvejais, sistemą
- Rekomenduojama svarstyti galimybę paankstinti politinių kampanijų finansinių ataskaitų skelbimo terminus;
- Siūloma skatinti politines partijas rengiant kampanijoms savo politines programas kiek įmanoma detaliau numatyti planuojamas antikorupcinių veiklų kryptis, siekti, kad progresą šiose srityse būtų galima pamatuoti tyrimais ar kitais objektyviais rodikliais, skirti dėmesio piliečių įtraukimui, konkreitiems su privataus sektoriaus įtraukimu į antikorupcines veiklas susijusiems planams.

Naudota literatūra:

Tyrimas „Lietuvos korupcijos žemėlapis“ 2011, prieiga internete:

http://www.stt.lt/documents/soc_tyrimai/Korupcijos_zemelapis.pdf [žiūrėta 2012-12-15]

Apklausa „Pasitikėjimas Lietuvos institucijomis“, „Vilmorus“ (2012 m. gruodis). Prieiga internete: <<http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>> [žiūrėta 2012-12-20]

„Transparency International“. *Transparency International Plain Language Guide*. P. 14, 2009, prieiga internete:

<http://www.transparency.org/whatwedo/pub/the_anti_corruption_plain_language_guide>, [žiūrėta 2012-12-15]

Fletcher C, Herrmann D, *Corruption: an international interdisciplinary and multi- sectoral reader*, 2012, p.16;

Van Biezen, I. *Financing political parties and election campaigns-guidelines*. Council of Europe, 2003.

LR Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymas, Žin., 2004, Nr. 135-4894. 10 str. Aktuali redakcija: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=429445; [žiūrėta 2012-12-15]

2008 m. partijų metinės finansinės veiklos deklaracijos. Prieiga internete - <http://www.vrk.lt/lt/pirmas-puslapis/pppkfk/politines-partijos/2008-veikla.html> [žiūrėta 2012-12-15]

The Impact of Banning Legal Entities' Donations to Political Parties, „Transparency International“ Sekretoriato ekspertų atsakymas pagal „HelpDesk“ užklausa, 2011
GRECO Lietuvos rekomendacijų įgyvendinimo ataskaita „Inkriminavimas“ (ETS 173 ir 191, GPC 2) „*Politinių partijų finansavimas*“, prieiga internete: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3\(2011\)7_Lithuania_LT.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/GrecoRC3(2011)7_Lithuania_LT.pdf) > [žiūrėta 2012-12-15]

2011 m. sausio 19 d. Seime vykusioje Vyriausiosios rinkimų komisijos rengtoje konferencijoje „*Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo kontrolės aktualijos*“ skaitytas dr. Elenos Masnevaitės pranešimas, prieiga internete: http://www.vrk.lt/dynamic/files/1842/e_masnevaite.pdf > [žiūrėta 2012-12-15]

Pečkys, V. *Politinių partijų finansavimas: aktualijos ir problemos*. Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio Universitetas. 2011, 3(2), p. 443–458: P. 452

“Transparency Internatioal” Lietuvos skyrius. „*Lietuvos atsparumo korupcijai studija*“. Vilnius. „Eugrimas“, 2011

Masnevaitė, E. *Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo teisinis reguliavimas Lietuvoje*. Daktaro disertacija. P. 42. Vilnius, 2010.

"Transparency International" Lietuvos skyriaus klausimyno apie politinių partijų antikorupcinius planus apibendrinimas:

[http://www.transparency.lt/new/images/tils_klausimynas_politinems_partijoms+atsakymai\(1\).pdf](http://www.transparency.lt/new/images/tils_klausimynas_politinems_partijoms+atsakymai(1).pdf)

Šias rekomendacijas parengė „Transparency International“ Lietuvos skyrius. Tai – dalis publikacijų, parengtų remiantis projekto „Įrodymais pagrįstas veikimas prieš korupciją: Nacionalinės atsparumo korupcijai studijos“ medžiaga. Šio regioninio projekto metu tirtos 25 Europos šalių atsparumo korupcijai sistemos, visą „Lietuvos atsparumo korupcijai tyrimą“ rasite čia: http://media.transparency.org/nis/cogs/assets/lt/pdf/Lietuva_NIS.pdf

Projektas įgyvendinamas remiant Europos Sąjungos programai "Kova su nusikalstamumu ir jo prevencija"

Europos Komisija-Vidaus reikalų direktoratas

With the financial support from the Prevention of and Fight against Crime Programme of the European Union
European Commission - Directorate-General Home Affairs